

System odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání v České republice

Ranglová J.¹, Bátorová K.¹

¹Výzkumný institut práce a sociálních věcí, v. v. i., Oddělení BOZP, Praha, ČR

Úvod

Odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání je v České republice založeno na objektivní odpovědnosti zaměstnavatele s možností uplatnění liberačních důvodů a zákonném pojištění této odpovědnosti. V evropském srovnání¹ se jedná o poměrně unikátní systém, protože zákonné pojištění, jehož parametry legislativně stanovuje stát, spravují historicky dva soukromé pojišťovací subjekty, a to Generali Česká pojišťovna a.s. (pojištění k 31. prosinci 1992) a Kooperativa pojišťovna, a.s. (ostatní zaměstnavatelé). Povinnost zaměstnavatele k náhradě újmy na zdraví je podmíněna splněním předpokladů: existencí pracovního úrazu či nemoci z povolání, vznikem škody a/nebo nemajetkové újmy zaměstnance (případně jeho pozůstalých) a příčinnou souvislostí mezi pracovním úrazem/nemocí z povolání a vznikem škody nebo nemajetkové újmy.²

Metody

Cílem výzkumného projektu „Vyhodnocení efektivnosti a nákladovosti současného modelu odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání v ČR a možnosti optimalizace s důrazem na veřejný zájem řádného odškodnění poškozených zaměstnanců“ je analyzovat slabá místa současného systému a navrhnout doporučení k zefektivnění a optimalizaci odškodnění zaměstnanců. Projekt využívá smíšený metodologický design kombinující syntézu poznatků získaných v rámci analytické části (rešerše, sekundární analýza dat vč. analýzy dat o hospodaření pojišťoven, mezinárodní komparace) a navazující expertní části (hlubkové rozhovory a focus group se zástupci se zástupci zaměstnavatelů, zaměstnanců a pojišťoven zaměřené na získání kvalitativních dat). Na základě úvodní analytické části výzkumného projektu byla zpracována SWOT analýza:

Silné stránky (S)	Slabé stránky (W)	Příležitosti (O)	Hrozby (T)
Stabilní právní rámec a ustálená praxe	Neefektivní využití přebytků z pojistného	Zavedení motivačních mechanismů pojistného	Ohrožení finanční stability při hluboké ekonomické recesi
Objektivní odpovědnost zaměstnavatele a zabezpečení zaměstnanců	Absence mechanismů pro včasný návrat postižených pracovníků	Efektivnější využití vybraného pojistného pro účely prevence a rehabilitace	Hrozící nesoulad s pravidly hospodářské soutěže EU
Finanční nezávislost systému bez zatížení státního rozpočtu	Absence motivačních mechanismů zaměstnavatelů	Digitalizace a snížení administrativní náročnosti	Rostoucí dlouhodobé závazky
Přenos rizika ze zaměstnavatele na pojistitele	Absence technických rezerv a dohledu nad systémem		

Závěr

System odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání v ČR v podobě zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu trpí určitými systémovými nedostatky, na druhou stranu se však jedná o dlouhodobě funkční a stabilní systém, který plní svou základní funkci, a to zabezpečení zaměstnanců v případě pracovního úrazu a nemoci z povolání, který zároveň nepředstavuje zátěž pro státní rozpočet, do kterého každoročně přispívá přebytkem ve výši jednotek miliard Kč.

V navazující expertní části bude věnována pozornost zejména možnostem optimalizace současného systému s ohledem na alokaci částí finančních prostředků generovaných systémem do preventivních opatření zaměstnavatelů a pracovní rehabilitace.

Literatura, anotace ¹ Srov. MISSOC database – Mutual Information System on Social Protection. Dataset „All EU countries“ + „VII. Accidents at work and occupational diseases“ ²Tomšej, Jakub. Zdraví a nemoc zaměstnance. Kap. 8.6. Praha: Grada Publishing, 2020. ISBN 978-80-271-1649-2.

Tento výsledek byl finančně podpořen z institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace na léta 2023–2027 a je součástí výzkumného úkolu „Vyhodnocení efektivnosti a nákladovosti současného modelu odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání v ČR a možnosti optimalizace s důrazem na veřejný zájem řádného odškodnění poškozených zaměstnanců“ (9370) řešeného Výzkumným institutem práce a sociálních věcí, v. v. i., v letech 2025–2026.